

Lessius

Toen waren ze nog met zeven

Literaire tijdschriften in Vlaanderen anno 2010

Michiel Leen

In samenwerking met

Eric Rinckhout

2009-2010

Wat is er aan de hand in tijdschriftenland?

Antwerpen – Het aantal gesubsidieerde literaire tijdschriften in Vlaanderen wordt gedecimeerd. De tijdschriften Revolver, Met Andere Zinnen en Het Trage Vuur houden op te bestaan. De tijdschriften gooien de handdoek in de ring om diverse redenen, maar vooral de toegenomen administratieve last blijkt een struikelblok te zijn.

Door Michiel Leen

Daarmee blijven er nog zeven gesubsidieerde tijdschriften over: *Dietsche Warande & Belfort*, *Deus ex Machina*, *nY*, *Spiegel der Letteren*, *Zacht Lawijd*, *De Brakke Hond* en *De Leeswelp*. Dat tijdschriften verdwijnen is niet zo uitzonderlijk. Het feit dat er drie tijdschriften er zelf een punt achter zetten, en niet na een negatieve evaluatie door de adviescommissie van het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL), is dat wel.

Administratie

Gerd Segers, bezieler van *Revolver*, windt er in het laatste nummer van zijn tijdschrift geen doekjes om: “*Revolver* is het slachtoffer geworden van een nieuwe fiscale wet van 16 juli 2008. *Revolver* doet nu werk dat het Ministerie van Financiën in het verleden zelf deed.” Gedoeld wordt op een aanpassing van de wetgeving omtrent de auteurshonoraria, die in 2008 met terugwerkende kracht werd ingevoerd. Vooral bijdragen van buitenlandse auteurs zorgen voor extra papierwerk. Voor een eenmanstijdschrift als *Revolver* is de toegenomen administratieve last onhandelbaar groot geworden. Daarom besluit Segers er na 42 jaar een punt achter te zetten.

Met Andere Zinnen

Ook *Met Andere Zinnen*, het enige Vlaamse jongerentijdschrift, gooit de handdoek in de ring. Na vier jaargangen vindt de redactie het tijd om zich te bezinnen over de wenselijkheid van de papieren vorm voor hun opzet. Bovendien zijn er ook de hoge kosten die aan de productie van een tijdschrift verbonden zijn. Een derde reden is de moeizame verjonging van de redactie: de eerste generatie medewerkers heeft intussen een leeftijd bereikt waarop zij “voor de geloofwaardigheid van het project een stapje terug dient en wenst te zetten.” Ook bij *Met Andere Zinnen* is kritiek te horen op de toegenomen administratieve last, maar die wordt niet gezien als een doorslaggevende reden om het tijdschrift stop te zetten. De redactie benadrukt ook dat het verdwijnen van de papieren versie niet het einde betekent van het project *Met Andere Zinnen*. Wel neemt de redactie een “sabbatjaar” om een toekomstvisie uit te werken.

Het Trage Vuur

Bij het tijdschrift *Het Trage Vuur*, gespecialiseerd in Chinese literatuur, is een gebrek aan nieuwe instroom de voornaamste reden om ermee op te houden. “In plaats van de kwaliteit langzaam te laten afbrokkelen, leek het ons beter om er nu een punt achter te zetten,” staat te lezen in een bericht op de website.

En nu?

In een persbericht zegt het Vlaams Fonds voor de Letteren het verdwijnen van de drie tijdschriften te betreuren. Vooral het nefaste effect van de administratieve rompslomp baart het VFL zorgen. De honorariawet is echter een federale materie. Het Fonds roept de overheidsdienst Financiën dan ook op

“om de situatie voor literaire tijdschriften te onderzoeken en na te gaan of het mogelijk is om de voordelen voor de auteurs niet ten koste te doen gaan van de redactiewerking van de tijdschriften.”

Slimme jongens, boekenburen en papieren mannen

Het online platform voor literaire kritiek De Reactor blijft voor controverser zorgen. Van bij het begin is Reactor – oprichter Matthijs De Ridder in een polemiek verwickeld met Knack-medewerker Frank Hellemans. Hellemans verwijt De Ridder elitisme, De Ridder meent dat wie aan “serieuze” literatuurkritiek wil doen, in de traditionele media zijn ei niet meer kwijt kan. Op het internet, in Knack én in literaire tijdschriften zoals nY mengen verschillende andere stemmen zich in het debat. Wie had gedacht dat het stof intussen wel weer zou zijn gaan liggen, komt bedrogen uit. Hellemans en De Ridder staan nog steeds lijnrecht tegenover elkaar. Ook Dirk Leyman, bezieler van De Papiere Man, krijgt van De Ridder een veeg uit de pan. Leyman heeft echter zijn repliek klaar.

Door Michiel Leen

Frank Hellemans

“Literaire kritiek bedrijven zonder je ziel te verkopen.”

Waarom trekt u zo van leer tegen De Ridder en De Reactor?

Frank Hellemans: Ten eerste vind ik hun aanpak te gemakkelijk te vrijblijvend: je weet zelfs niet precies wie er achter die site zit. Wat *De Reactor* doet, is stukken op een site dumpen die niet zouden misstaan in een academisch literair blad. Het is de bedoeling dat er op die stukken gereageerd wordt, maar vooralsnog lijkt de site een dooie boel te zijn. Terwijl internet een nerveus medium is. Ze benutten de mogelijkheden van het internet te weinig. Bovendien zijn hun stukken te lang om comfortabel van een scherm te lezen. Die artikels zouden probleemloos in een academisch blad als *Spiegel der letteren* kunnen staan. Die vorm en toon hebben ze althans.

Bij De Reactor klinkt het dat ze de wijk namen naar het internet omdat hun vorm van literatuurkritiek in de mainstream niet meer aan bod kwam.

Hellemans: Wat ze nu brengen, kun je inderdaad onmogelijk in een krant publiceren. Daarvoor zijn hun stukken te eigenzinnig academisch geformuleerd en vooral te lang. Als journalist moet je je aan bepaalde *formats* en *constraints* kunnen aanpassen. Vroeger bestond er echter wel een wisselwerking tussen de journalistieke en de academische wereld. Zoals jonge literatuurwetenschappers zich nu binnen *De Reactor* verzameld hebben, zo schreven in de jaren '80 en '90 veel academici voor de kranten. De commercialisering heeft daar verandering in gebracht, maar ook het feit dat journalistieke publicaties niet meer worden opgenomen in de bibliografie van academici zit daar voor iets tussen. Ik probeer bij *Knack* academici net wel bij het blad te betrekken, op voorwaarde dat ze zich aanpassen aan de *formats* die daar gelden. Het zou spijtig zijn als de academici zich effectief helemaal uit de gedrukte media zouden terugtrekken, zoals De Ridder in zijn kritiek voorstelt. Je moet toch proberen een zo groot mogelijk publiek te bereiken?

Iedereen die een computer heeft, kan toch naar dereactor.org surfen?

Hellemans: Inderdaad. En ze zullen het bij die ene keer laten. Niet voor niets spreek ik in verband met *De Reactor* van “slimme jongens onder elkaar:” ze cultiveren te veel hun eigen expertise. Terwijl journalistiek net ontstaan is vanuit de behoefte om een bepaald gedachtegoed met een groot publiek te delen. Zelf heb ik in de redactie van *De Brakke Hond* gezeten. Wij wilden een gezamenlijke visie uitdragen via dat blad. Als jij naar *De Reactor* surft, zie jij daar dan een visie? Louter vrijblijvendheid, mensen die de artikelen die ze elders niet gepubliceerd krijgen, dan maar online dumpen. Voor de rest gebeurt er niets mee. Ze zouden als jonge generatie net moeten infiltreren in het debat, in plaats van zich terug te trekken in een gesubsidieerde online-niche en daar stukken te schrijven om hun CV mee op te fleuren!

Door die subsidie zijn ze voorlopig niet in staat om meer updates en interactieve elementen op de site te brengen...

Hellemans: Toen wij met *De Brakke Hond* begonnen, hadden we geen subsidie! Wij wilden iets doen met literatuur. Daarin schuilt het verschil met die academici: die willen blijkbaar eerst geld hebben voor hun werk. Waar is de urgentie? Het is allemaal zo vrijblijvend. Ze zouden net het debat moeten opzoeken, in plaats van te wachten tot ze betaald worden om te reageren.

Frank Hellemans:

“Zoek het debat op, in plaats van te wachten met reageren tot je ervoor betaald wordt!”

Ontbreekt het hen volgens u aan engagement?

Hellemans: Toch wel. Dat heeft ook te maken met hun virtuele manier van werken. Wie is de redactie? Komen die mensen samen? Wordt er gediscussieerd over de stukken die ze brengen, zoals dat in een printblad gebeurt?

U noemde De Reactor een clubje slimme jongens. Is de redactie van een klein tijdschrift als De Brakke Hond dat dan niet?

Hellemans: Misschien wel. Maar dat clubje moet de pretentie hebben het publiek te willen bereiken. En dat doet *De Reactor* te weinig. Als jonge academicus moet je je in de discussie werpen, in plaats van in je ivoren toren te kruipen en je te verliezen in toestanden die de literatuur ontmannen. En zolang literatuur en literaire kritiek op het internet vooral uitblinken in vrijblijvendheid, is een geprint medium nog steeds de geijkte plaats om je in het debat te mengen.

Eric Spinooy betoogde dan weer dat de printkritiek als historisch fenomeen is uitgespeeld.

Hellemans: Het is belangrijk om een synergie te ontwikkelen tussen print en internet, zoals dat bij *Knack* gebeurt. *De Reactor* doet dat dan weer niet. Die hebben enkel dat lege, virtuele blad. Je kunt in de printmedia wel degelijk aan literaire kritiek doen zonder je ziel te verkopen. Wie zich terugtrekt op het internet, verkoopt zijn ziel veel meer dan wie, zoals ik, in *Knack* over literatuur schrijft voor een breder publiek. De replieken van *De Reactor* op mijn stuk zijn in *Knack* gepubliceerd. Op die manier

zou het wel eens kunnen dat ze net extra aandacht hebben gekregen. Via de print! Die zichtbaarheid heb je nodig, anders word je een hobbyist, een tuinier in de letteren.

Matthijs De Ridder:

“Traditionele media wéten dat ze in crisis verkeren.”

Frank Hellemans van Knack verwijt u vooral elitarisme: “de slimme jongens nemen de wijk naar het internet.”

Matthijs De Ridder: Een merkwaardige kritiek. Iedereen mag toch iets beginnen op de plek die hem daartoe het meest geschikt lijkt? Waarom zou *De Reactor* dan binnen die bestaande media moeten blijven? Bovendien is er in kranten en tijdschriften steeds minder plaats voor literatuur en literatuurkritiek. Wanneer wij dan een platform oprichten dat een aanvulling wil zijn bij wat er bestaat –niet eens een stap terug naar hoe het vroeger was! –is het vreemd dat zoiets niet toegejuicht wordt. Terwijl er andere stemmen aan het woord komen en er dus een verrijking van het medialandschap ontstaat. Nu zie je vooral versnippering: Mark Cloostermans, Dirk Leyman en Frank Hellemans zitten elk op hun plaats bij *De Standaard*, *De Morgen* en *Knack*. Ze zijn erg geïsoleerd en worden ook niet uitgedaagd. Ik vind alleszins niet dat zij erg interessante dingen doen. Blijkbaar zijn ze ook bang voor nieuwe stemmen. Van zodra iemand eens iets anders organiseert, worden ze heel bang en agressief. Dat vond ik toch raar om te zien.

Hebt u een verklaring voor die agressie?

De Ridder: Volgens mij reageer je enkel zo omdat je in je onderbewustzijn wéét dat je medium in crisis verkeert. Als jij goed in je vel zit, en je ziet dat iemand anders op een andere plek iets gelijkaardigs gaat doen, maar dan met langere stukken, dan zou je daar niet zo kwaad om moeten worden.

Is De Reactor niet gewoon te moeilijk voor de doorsnee lezer?

De Ridder: Laat me dat even beredeneren. (*Aarzelt.*) Het gaat niet om de lengte van de stukken, maar om de inhoud. Bij traditionele media zie je dat de maat er steeds meer toe doet: korte stukken zijn per definitie simpel, en langere per definitie te moeilijk. De stukken op *De Reactor* bevinden zich qua moeilijkheidsgraad tussen die van de mainstreampers en literaire tijdschriften à la *nY*. Het gaat nog steeds om recensies, ze zijn alleen wat langer en diepgravender. En ze zijn misschien in een minder journalistieke stijl geschreven. Maar om dat nu elitisme te noemen... Vijfentwintig jaar geleden zou een dergelijk stuk in de krant gestaan hebben. Wie z'n lezers onderschat maakt een grove fout.

Dus schieten ze op de verkeerde?

De Ridder: Misschien wel. Kranten zijn naast commerciële bedrijven ook uithangborden van een humanistische traditie die stelde dat een mens zich moet blijven ontwikkelen. Cultuurkritiek is daar een belangrijk onderdeel van. Alleen: intussen geloven we niet meer in dat vooruitgangsideaal. Dus zeggen kranten dat ze nog steeds die taak ter harte nemen, maar ze doen het niet meer. Dan krijg je een hybride medium dat tegelijk winst moet maken én de illusie moet wekken dat ze kwaliteit brengen.

Dat er over cultuur wordt gesproken is belangrijker dan wat er wordt gezegd?

De Ridder: Zo kun je het samenvatten. Je kunt heel precies meten welk deel van de krant gelezen wordt. Op basis van die metingen beslist men dan om de cultuur- en boekenpagina's in te krimpen. Daardoor gaan nog minder mensen die pagina's lezen, want de geïnteresseerden zijn al lang elders hun gerief gaan zoeken. Die lezers proberen wij te bereiken, met dingen die je in de papieren media gewoon niet meer kunt doen. En dat lukt, aan de bezoekerscijfers te merken.

Bent u tevreden over de huidige verschijningsvorm van De Reactor? Is er meer uit te halen?

De Ridder: Zeker en vast. Je mag niet vergeten dat *De Reactor* nog maar een half jaar bestaat. Door de heftige polemieken raakt dat feit een beetje op de achtergrond en lijkt het alsof we al heel lang bestaan. We hebben de afgelopen zes maanden vooral gekeken of het allemaal wel werkt, of *De Reactor* doet wat wij ervan verwachtten bij het opstarten. Over sommige onderdelen van de site zijn we meer tevreden dan over andere. Op dit ogenblik is *De Reactor* vooral een platform: mensen doen een voorstel voor een stuk en wij bekijken dan of het op de website kan. Dat leidt ertoe dat bepaalde segmenten en genres de overhand krijgen. Zo is er tot nu toe veel poëzie besproken. Op zich is dat positief, want in de kranten gebeurt dat niet meer, maar we hadden niet verwacht dat de poëzie zo de overhand zou krijgen. Dat is vanzelf zo gegroeid.

Matthijs De Ridder:

“De traditionele media zijn bang van ons”

U bent dus vooral afhankelijk van stukken die u aangeleverd krijgt?

De Ridder: Precies. We wilden in het aanleveren van het materiaal zo weinig mogelijk zelf de hand hebben. Maar nu willen we dat toch een beetje bijsturen. We moeten ervoor zorgen dat we niet alles uit de mainstream missen.

Is er dan geen redactie die dat proces in de gaten kan houden?

De Ridder: Die is er wel degelijk. Maar misschien moeten we een aantal mensen een striktere opdracht geven, waardoor er ook andere boeken aan bod komen.

Geert Buelens pleitte er bijvoorbeeld voor ook aandacht te besteden aan thema's als de boekenweek?

De Ridder: Dat kan altijd. Maar we willen dan niet zomaar aandacht besteden aan die boekenweek zoals dat in alle andere media gebeurt. Je zou de boekenweek kunnen bekijken als een fenomeen dat typisch is voor de hedendaagse literatuur, want dan plaats je dat fenomeen in het grotere geheel waar ook de literatuurkritiek deel van uitmaakt. Dan doe je in een slag aan literatuur- en aan mediakritiek, waardoor de discussie meteen interessanter wordt. Dan kunnen we ook een extra, waardevolle stem zijn.

Zouden meer updates de aantrekkingskracht kunnen verhogen?

De Ridder: Vast wel, maar dat is ook een financiële kwestie. De subsidie van Taalunie, VFL en het Nederlandse Fonds voor de Letteren stelt ons in staat om zo'n drie stukken per week te brengen.

Zou u kunnen samenwerken met andere sites, zoals De Papieren Man?

De Ridder: Ik denk niet dat ze dat bij *De Papieren Man* zien zitten. Om een of andere reden kijken ze daar neer op *De Reactor*. Maar wat ze doen, doen ze goed. Wij staan open voor samenwerking met een dergelijke site, een “nieuwsagentschap voor de letteren,” omdat er dan een soort literaire krant zou kunnen ontstaan. Dat lijkt me wel interessant.

De animositeit is voorlopig te groot?

De Ridder: Dat valt mee, hoor. Het heeft meer te maken met het feit dat het internet nog een “nieuw” medium is. Iedereen verdedigt nu zijn eigen hoekje. Bovendien schrijft Leyman ook voor *De Morgen*. Je ziet bij *De Morgen*, *De Standaard* en vooral bij *Knack* die vrees. Ook al stelt *De Reactor* economisch niets voor, toch voelen ze zich door ons bedreigd.

Dirk Leyman

“Nooit over samenwerking met De Reactor gesproken.”

De opmerking van Matthijs De Ridder over De Papieren Man is u duidelijk in het verkeerde keelgat geschoten?

“Ik heb me gestoord aan De Ridders uitlatingen, ja. En niet enkel wanneer het gaat over *De papieren man*. Wat De Ridder zegt over de toestand van de literaire kritiek in de mainstreampers, is nogal kort door de bocht en heeft een groot stuurlui - aan - de - wal-gehalte. Hij ziet blijkbaar een grote ‘versnippering’ in het landschap. Die is er toch al altijd geweest? Dat bepaalde recensenten aan één blad gelieerd zijn, komt toch veelvuldig voor? Hij heeft zelf toch ook voor *De Standaard* geschreven? En bovendien is met een gezonde vorm van concurrentie tussen recensenten en boekenbijlages niets mis. Dat houdt je gewoon scherp.”

“Ik vind ook niet dat *De Reactor* de verwachtingen inlost, al heb ik nooit begrepen waarom iedereen op voorhand zoveel trammelant over maakte. Het feit dat die site nog niet zo lang bestaat, is voor mij geen argument. Hun recensies zijn vaak te academisch en doorwrocht. Het zou allemaal wel wat beknopter kunnen. De leesbaarheid wordt vaak uit het oog verloren en soms lijkt de recensent belangrijker dan het besproken boek. Schrijven voor het internet vereist een aparte vorm, en daar wordt door *De Reactor* te weinig op ingespeeld. Bovendien zijn de updates onregelmatig, zeker als je zo’n korps medewerkers ter beschikking hebt. De vormgeving vind ik geslaagd, best wel chic.”

Dirk Leyman

Ik heb nooit begrepen waarom iedereen zoveel trammelant maakte over De Reactor

“Ze reageren bang en agressief,” zegt De Ridder nog. Waarom zegt hij zoiets, denkt u?

“Ik weet niet waar hij dat vandaan haalt, ik heb er met hem nog nooit over gepraat. Ik moet er zelfs hartelijk om lachen. Wat zou *De papieren man* of ikzelf als *De Morgen*-recensent bang zijn van *De Reactor*? We hebben – op hun vraag – zelfs hun RSS-feeds op de site geplaatst. Ikzelf juich alle diepgaande aandacht voor literatuur op het internet én op papier juist toe én zie de wisselwerking daarvan als een meerwaarde en complementair. Wellicht is *De papieren man* en mijn recensiepraktijk

in de krant een goed voorbeeld van hoe je zowel literatuur op papier en op het internet kunt verenigen. Ik bedrijf toch beide? Ik ben erg verguld met papieren boeken, maar evengoed sla ik de wonderlijke geneugten van de digitalisering niet af.

De Papieren Man gaat samenwerkingen niet uit de weg, zoals al gebleken is. Ik zie *De Papieren Man* alleen niet meteen een samenwerking beginnen met *De Reactor*. *De Papieren Man* heeft een andere finaliteit en doelstellingen én een andere, spontanere ontstaansgeschiedenis. Het is een site in hoofdzaak gericht op het literaire nieuws, dat lijkt ons moeilijk te verzoenen met het opzet van *De Reactor*. *De Papieren Man* mikt op een breder publiek, we proberen toegankelijke stukken te schrijven en zoveel mogelijk invalshoeken te geven. Zowel de bibliofiel als de geïnteresseerde lezer moet er zijn gading kunnen vinden. Bij *De Reactor* lijken ze eerder te mikken op een incrowd, op een niche. Pas op, er staan ook goede stukken op die site. Maar ze houden ook niet echt de vinger aan de pols van de literaire actualiteit. Vergeet niet dat er al heel wat recensiesites actief zijn, waarvan de kwaliteit nog toeneemt. Denk maar aan *Cutting Edge* of *Recensieweb*. En het debat aanzwengelen doet *De Reactor* al helemaal niet. Dat gebeurt dan nog eerder in *Rekto: Verso (lacht)*. Wat die angst betreft: het zijn niet de traditionele media die bang reageren. Het zijn bepaalde *De Reactor*-auteurs die zich terugplooiën op bijna *unvervroren* ouderwets marxistische stellingnames. In erg intellectualistische tijdschriften als *nY* of het Nederlandse *Parmentier* met een heel beperkte doelgroep, is het soms alsof de tijd is blijven stilstaan. En dat ze dan toch pretenderen de literaire voorhoede te zijn, doet daar niets vanaf.”

Denk je dat er naijver heerst over *De Papieren Man*?

“Her en der wordt *De Papieren Man* al een instituut genoemd. Maar aan de ongedwongenheid en de flexibiliteit van *De Papieren Man* is niets veranderd, integendeel. Bij ons is ook ruimte voor een kritische benadering, ook is onze toon dat vaak sober en journalistiek. En bovendien leveren wij in onze linkerkolommen ook meer en meer beschouwingen, recensies en signalementen. En ook belangrijk: een openheid voor de diversiteit van literatuur, wars van een hokjesgeest.”

Tegelijkertijd klinkt het bij *De Reactor* dat de stukken die zij brengen, in de mainstreampers geen plaats meer hebben?

“Het is toch niet omdat een recensie *lang* is, dat ze ook *goed* is? Sommige boeken verdienen een langere bespreking, sommige hebben dat gewoon nodig, dat hoor je mij niet zeggen. Maar het is niet zo dat deze geen ruimte krijgen in de krant. De mensen van *De Reactor* vergeten nu eenmaal dat een krant voor een breder publiek werkt, het zou wel zelfmoord zijn om daar geen rekening mee te houden. Dat betekent geenszins dat je je broek hoeft af te steken. Boekenbijlages leven op dit moment opnieuw op. Zowel *Vrij Nederland* als de *Volkskrant*, met opnieuw een eigen bijlage, besteden weer meer aandacht aan literatuur.

Is het bestaan van die bijlages dan enkel een kwestie van trendgevoeligheid?

“Kwaliteitskranten beseffen ook wel dat een boekenbijlage een interessant publiek bedient. Krantenrecensies zijn nog steeds toonaangevender dan recensies op het web. Dat poogt *De papieren Man* ook te benadrukken door de rubriek ‘Literair supplement’: daar zie je hoe waardevol en veelvormig die wel zijn.”

Hebt u de reactie van Hellemans gelezen?

“Ik kan mij wel ongeveer vinden in wat Hellemans zegt. Hijzelf is ook intensief bezig met de boekensite van *Knack*. Alleen vind ik het vreemd dat ongeveer de complete literaire content van de papieren *Knack* ook op de site staat te lezen. Ik ga ervan uit dat site en blad complementair kunnen

zijn, maar is dat voor hun blad – of voor wie *Knack* koopt voor de literatuur - op de duur niet contraproductief? Gooien ze daarmee op termijn hun ruiten niet in?

Portret: *Revolver* – oprichter Gerd Segers

“Een literair tijdschrift maken is ondoenbaar geworden”

Het nieuws kwam toch een beetje onverwacht: na 42 jaar en 144 nummers houdt het literaire tijdschrift *Revolver* ermee op. Het blad bouwde en stevige reputatie op door de combinatie van literaire teksten en beeldende kunst. Al die tijd was *Revolver* het troetelkind van één man : Gerd Segers. Dwars doorheen een kleine halve eeuw Vlaamse en Nederlandse letteren, soms met zeer velen, soms helemaal alleen. Maar altijd *sans rancune*, ook nu het allerlaatste nummer verschenen is. “Toen ik met *Revolver* begon, had ik nooit gedacht dat we het zo lang zouden volhouden.”

Door Michiel Leen

We treffen Gerd Segers in een koffiebar in “zijn” Antwerpen. Niets laat vermoeden dat hier een literaire revolutionair tegenover ons zit. Segers is een bedachtzame zestiger; met de boekentas onder de arm lijkt hij nog het meest op een gepensioneerd leraar. Uit die boekentas zal hij straks, enigszins besmuikt, een exemplaar opdiepen van de laatste *Revolver*. En zich excuseren voor het ezelsoor in de kافت. We hebben tijd, en Segers néemt de tijd, om zijn verhaal te doen.

Waarom verdwijnt *Revolver* eigenlijk?

Gerd Segers: Het klinkt vreemd, maar ik zet er vooral een punt achter door de nieuwe wet op de auteurshonoraria. Die is, zeker voor de Vlaamse auteurs, erg voordelig. Dat is hun gegund, maar het brengt heel wat extra werk mee voor mij. We zijn met terugwerkende kracht werkgevers geworden voor de auteurs. Het tijdschrift moet nu het administratieve werk doen dat vroeger door het ministerie werd verricht. Bovendien wilden wij er steeds voor zorgen dat de auteurs op tijd werden betaald, dat is voor alle betrokkenen aangenamer. Ik heb wel een boekhouder, maar om nu nog meer geld in boekhouding te gaan steken... Nee bedankt. Maar de druppel die de emmer écht deed overlopen, was de verschillende behandeling van binnen – en buitenlandse auteurs: voor hen wordt het helemaal onwerkbaar. Ik heb altijd een blad willen maken voor het *hele* Nederlandse taalgebied. Maar de manier waarop dat administratief geregeld is... Da's Kafka *meets* Magritte!

Als je dan bedenkt dat wij in de jaren '70 zelfs geen honoraria betaalden... Ik heb werk van Raoul De Keyser en Roger Raveel gepubliceerd, zonder dat ze daarvoor betaald werden. Dat was gewoon een groep mensen die creatief bezig waren. De mentaliteit is enorm veranderd. Nu draait alles om geld. Blijkbaar wil tegenwoordig elke schrijver of pseudo – schrijver van zijn pen leven. Ik herinner me nog hoe we in de jaren zeventig een tweedaagse opzetten in het ICC. Roger Raveel kwam met een *camion* vol kunstwerken naar Antwerpen. Niemand die zich afvroeg “wie betaalt het transport?” etcetera. Wat een contrast met vandaag!

Hoe is Revolver eigenlijk ontstaan?

Segers: Eind jaren '60 was ik betrokken bij heel wat literaire bladen hier in het Antwerpse. Ik had het echter moeilijk met de klikjesgeest die rond die bladen hing: op het vlak van beeldende kunst stond Antwerpen sinds G58 op de wereldkaart, maar in de letteren ging het er nogal provinciaal aan toe. Zelf kende ik nogal wat Britse en Italiaanse dichters, en dan leek Antwerpen me nogal eng. In 1968 heb ik dan *Revolver* opgericht, als “verkenning binnen de poëzie.” Dat eerste nummer stond vol met bijdragen van die Britten, die ik intussen ook in Brussel had ontmoet. In 1970 hebben we dan een “open groep” opgericht met dichters en beeldende kunstenaars, waar ook Raveel en Jan Vanriet deel van uitmaakten. *Enfin*, mensen van buiten Antwerpen. We wilden de ramen opengooien, weg met die klikjesmentaliteit.

Ik heb ook nooit gedacht dat we het zo lang zouden volhouden, vooral omdat *Revolver* in eerste instantie bedoeld was als een *reactie* op de Antwerpse scene van die dagen. Antwerpenaars zijn toch nog altijd *seigneurs* in het diepst van hun gedachten. De sfeer in Gent was bijvoorbeeld heel anders. Gaandeweg ontstonden er vriendschappen met de Oost – en West – Vlamingen, onder anderen Boon, Roland Jooris, Hugo Claus, en dan is het een heel andere weg op gegaan.

Waarom heette het tijdschrift eigenlijk *Revolver*?

Segers: Die naam is ontleend aan het album van *The Beatles*. Ik heb *Revolver* opgericht samen met een Nederlander, Ben Katenberg – ik heb er geen idee van of die nog leeft. We hadden heel wat discussies over de naam van ons tijdschrift, en we kwamen er maar niet uit. Ik zag het tijdschrift, hoe kleinschalig ook, als een soort wapen. En vandaar de naam *Revolver*. We hebben dan nog een tijd geëxperimenteerd met het Spaanse werkwoord “volver,” maar dat idee sloeg niet echt aan bij de lezers. Sindsdien is het *Revolver* gebleven.

Hebt u altijd alleen aan het hoofd van *Revolver* gestaan?

Segers: In de jaren '70 telde de redactie soms achttien leden. Da's te veel. We hebben die groep dan ingekrompen tot er een man of vier overbleef om de beslissingen te nemen. Tot op de dag van vandaag spelen die een rol bij het tot stand komen van het tijdschrift. Weet je, in sommige tijdschriften puilt het colofon uit van de namen. Da's *fake*. Een tijdschrift wordt steeds gedragen door een harde kern van vier of vijf mensen.

In de jaren 1970 hebben we samengewerkt met *Kreatief*, *Yang* en *Ruimten*. We speelden met het idee van een gezamenlijk tijdschrift, als tegengewicht voor de gevestigde bladen als *DW&B* en *NVT*. Maar uiteindelijk wilde iedereen vooral zijn eigen ding blijven doen. En dan hebben wij met *Revolver* beslist om iets heel anders te gaan doen. Een tijdlang waren we de “speeltuin van het nieuw - realisme.” In die tijd gaven we alles uit: poëzie, beeldende kunst, grafiek... We zijn een tijd op brochureformaat verschenen, totdat die formule voor ons uitgeput raakte en we in 1977 terugkeerden naar de vorm van het *boekje*.

Wie leest *Revolver*? Hebt u contact met het publiek?

Segers: Als je er zo lang mee bezig bent als ik, leer je de lezers wel kennen. Van bij het begin zijn wij naar het publiek toegegaan: het eerste nummer van *Revolver* werd voorgesteld op de Poëziemarkt in Wetteren in 1968. Bij de eerste editie van *Het Andere Boek* was *Revolver* als enige literair tijdschrift aanwezig. Het paste wel in de tijdsgeest, het hele “gebeuren” rond zo’n tijdschrift. Dat is later wel verminderd. Maar met *Revolver* zijn we steeds naar de beurzen en happenings toe getrokken, om met het publiek in contact te komen. Anderzijds hebben we maar zelden echte voorstellingen gebouwd rond onze nieuwe nummers, zoals andere tijdschriften dat nog wel doen. Dat is ook niet interessant, want daar komen toch maar steeds dezelfde mensen op af. Bovendien, wanneer je subsidie krijgt, moet je rekening houden met het publiek. Dat is geen groot publiek, dat is nooit een groot publiek geweest. En of je blad echt belangrijk is geweest, wijst de tijd uit. Dat kun je zelf toch niet beoordelen.

Er was indertijd veel contact tussen de verschillende tijdschriften: wij kenden elkaar goed. In de jaren zestig zaten de literaire tijdschriften nog echt in de undergroundsfeer. In de jaren ’80 – ’90 werden ze professioneler. Het aantal pagina’s nam toe, de kranten besteedden aandacht aan de nieuwe nummers. In 1997 kreeg ons nummer over Gaston Burssens een volledige pagina in de *Standaard Der Letteren* – themanummers trekken altijd meer publiek. Dat kun je nu niet meer voorstellen. Als je het mij vraagt, keren we nu met de tijdschriften naar een undergroundperiode terug, daar is niets aan te doen. Het wordt ondoenbaar om nog een “officieel” tijdschrift te maken, met al die administratie!

“De tijdschriften
keren op den duur
terug naar de
underground.”

Ziet u een toekomst voor de literaire tijdschriften?

Segers: In Frankrijk zijn er nauwelijks nog literaire tijdschriften. Een los nummer kost er 40 euro, mede omdat ze niet gesubsidieerd worden. De tijdschriften in Nederland en Vlaanderen bestaan nu nog omdat ze gesubsidieerd worden. Als die subsidie morgen wegvalt,

blijft er geen enkel blad meer over.

Wie vandaag met een literair tijdschrift begint, kan volgens mij niet meer in de gedrukte vorm starten. Je krijgt wel startsubsidie, maar voor de rest is er weinig ondersteuning. Zelfs in de boekhandel zijn de literaire tijdschriften nog moeilijk te krijgen. De kwaliteitskranten doen niets meer voor ons. Die drie regeltjes in de tijdschriftenladder kosten ons verschrikkelijk veel geld. De tijdschriften waren alleen *hot news* wanneer het Fonds een subsidie verminderde of stopzette. Ik heb het zelf ook meegemaakt: toen ik aankondigde dat *Revolver* ermee ophield, besteedde *De Morgen* plots aandacht aan dat feit. Ik had liever gezien dat ze aandacht aan ons laatste nummer hadden besteed! In Nederland is dat nummer tenminste nog gerecenseerd, en het werd – voor Nederland – ons best verkochte nummer ooit.

Gelukkig is er het internet. Bij *Revolver* heeft de website vooral een wervende functie voor het tijdschrift. Maar jongeren die een eigen tijdschrift willen oprichten, zouden dat op het internet moeten doen. Om in aanmerking te komen voor subsidie, moet je enkele honderden verkochte exemplaren kunnen voorleggen. Dat is niet weinig, om niet te zeggen onhaalbaar.

Er wordt nogal veel *ondereen gezeverd* op het internet, heb ik de indruk. Niemand controleert de kwaliteit van de discussies. Dat reflectieproces zou toch ergens een gedrukte neerslag moeten hebben. Daarbij: grote lappen tekst op een scherm, dat leest niet prettig. Bovendien denk ik dat, wanneer dat internetlandschap wat geconsolideerd raakt, dezelfde honoreringsproblemen zullen opduiken. Hoe zit het met auteursrechten op het internet?

Hoe zet u nu een punt achter zo'n levenswerk?

Segers: De beslissing om te stoppen heb ik genomen in september 2009. Het administratieve werk werd echt teveel. Da's natuurlijk erg, maar ik heb me er intussen mee verzoend. Als je nog verder wil blijven aanmodderen, ben je volgens mij alleen nog met jezelf bezig. Terwijl

Je moet ook kunnen zeggen: "Het is goed geweest."

Revolver altijd een open blad is geweest. We hebben nu een mooi laatste nummer, een dubbelnummer over Guillaume Van Der Graft en Louis Paul Boon. Dat Boon – project, dat was ik al dertig jaar van plan. Beter laat dan nooit, zeker? (*lacht.*) Ik heb een heel parcours afgelegd. Je moet ook kunnen zeggen: "Het is goed geweest."

Sven Vitse (Adviescommissie Tijdschriften)

“Diversiteit tijdschriftenlandschap waarborgen.”

Met het verdwijnen van drie literaire tijdschriften in één jaar tijd heeft het Vlaamse literaire tijdschriftenlandschap een zware klap gekregen. Bovendien moet er bezuinigd worden en blijven de publiekscijfers zorgen baren. Toch laat Sven Vitse, de aftredende voorzitter van de Adviescommissie Tijdschriften van het Vlaams Fonds voor de Letteren, zich niet verleiden tot krasse uitspraken. “Het is niet onze taak om sturend op te treden,” klinkt het.

Door Michiel Leen

Er zijn dit jaar drie tijdschriften verdwenen, het tijdschriftenlandschap is gedecimeerd. Is er een pijngrens bereikt?

Sven Vitse: Die drie tijdschriften verdwijnen niet zomaar: ze verdwijnen elk om een specifieke reden. Dat feit laat zich niet verklaren als een probleem van het tijdschriftenlandschap als geheel. Bij *Revolver* was bijvoorbeeld de administratieve last de doorslaggevende factor. Bij *Het Trage Vuur* en *Met Andere Zinnen* ging het om gebrekkige opvolging binnen de redactie. Aan die drie specifieke gevallen wil ik geen algemene uitspraken over het tijdschriftenlandschap verbinden.

Kan het VFL iets doen aan die zware administratieve last?

Vitse: De tijdschriftencommissie wil met het ministerie van Financiën gaan praten om te kijken of die regeling, die nu heel voordelig is voor de auteurs, ook tegemoet kan komen aan de verzuchtingen van de tijdschriftredacties. Vooral tijdschriften die bijdragen van buitenlandse auteurs publiceren, hebben met de huidige regeling meer werk dan vroeger.

Moeten de tijdschriften de krachten bundelen, zoals fondsvoorzitter Jos Geysels oppert?

Vitse: Ikzelf ben geen voorstander van dat idee. Er is niets op tegen dat de tijdschriften de krachten bundelen, maar het is niet de taak van het VFL of de Adviescommissie Tijdschriften om daarin sturend op te treden. Onze taak is een divers tijdschriftenlandschap te waarborgen. Ik denk niet dat je diversiteit versterkt door tijdschriften aan te moedigen om grote fusies aan te gaan. Dergelijke fusies zouden vooral tot verschraling leiden.

Publiek

Kan het Fonds de tijdschriften aanmoedigen om een breder publiek op te zoeken?

Vitse: Het publiek van de literaire tijdschriften is al jaren een aandachtspunt; volgend jaar gaan we daar nog meer de nadruk op leggen. De laatste jaren zie je dat de verkoopcijfers er niet op verbeterd zijn. De commissie en het Fonds moedigen sowieso de redacties aan om op

zoek te gaan naar een groter publiek. We subsidiëren daarom ook CELT. (*Vereniging van Culturele en Literaire tijdschriften, red.*) We proberen ook bibliotheken aan te moedigen om literaire tijdschriften ter beschikking te stellen. De subsidiëring door het VFL zorgt er bovendien voor dat de verkoopprijs van een tijdschrift laag kan blijven.

Er wordt daarbij een “ondergrens” van 250 exemplaren gehanteerd. Is het *game over* wanneer een tijdschrift daaronder duikt?

Vitse: Zo snel gaat dat niet. Er zijn wel twijfelgevallen, tijdschriften die met die drempel flirten. *NieuwZuid* was zo’n geval. Maar door de fusie met *Yang* heeft dat probleem zichzelf opgelost. Nu, als we vaststellen dat een tijdschrift onder die grens van 250 exemplaren duikt, dan wordt dat een aandachtspunt. Pas als het probleem blijft aanhouden en er geen uitzicht is op beterschap, heeft de commissie wel de mogelijkheid om de subsidie stop te zetten bij het begin van een nieuwe subsidieperiode. (*Die loopt steeds voor vier jaar, red.*)

Op welke cijfers baseert het Fonds zich? Eenduidige verkoopcijfers zijn moeilijk te vinden.

Vitse: Wijzelf werken in eerste instantie met de cijfers van de redacties zelf. De cijfers voor de losse verkoop gaan via EPO, dat verantwoordelijk is voor de distributie. De tijdschriften klagen wel eens dat de communicatie met EPO niet helemaal transparant is. Het fondssecretariaat probeert steeds na te gaan in hoeverre die cijfers betrouwbaar zijn.

Advies

Hoe gaat de commissie eigenlijk te werk bij het beoordelen van de tijdschriften?

Vitse: Tweemaal per jaar wordt er specifiek vergaderd over de kwaliteit en de inhoud van de tijdschriften. Daarnaast wordt er ook vergaderd over het administratieve en financiële aspect. Alle commissieleden hebben alles gelezen, en dan wordt de inhoud ten gronde besproken. Meestal neemt de voorzitter het initiatief om bepaalde aspecten van het tijdschrift aan te kaarten, waarna elk commissielid zijn opinie geeft en we een consensus proberen te bereiken.

Er zitten ook leden van bepaalde tijdschriftenredacties in die commissie?

Vitse: In principe probeert het VFL dat te vermijden, maar soms gaat het niet anders. Wanneer er moet beslist worden over het tijdschrift waar dat commissielid aan verbonden is, zal dat lid de vergadering verlaten. Zelf kreeg ik wel eens insinuaties omwille van mijn band met het tijdschrift DW & B. Overigens is het de zaak van het fondsbestuur om de commissie samen te stellen, daar gaat de voorzitter niet over. In principe worden dan mensen gekozen die geen banden hebben met de tijdschriften, wat logisch is. In de praktijk blijkt het echter een klein wereldje te zijn: iedereen is altijd wel ergens bij betrokken.

Waaruit bestaat het “advies” dat de adviescommissie verstrekt?

Vitse: Wij geven in de eerste plaats advies aan het VFL zelf, waarna het beslissingscollege het subsidiebedrag bepaalt. Anderzijds schrijven we elk jaar een tijdschriftenrapport, met

kwalitatieve feedback voor de tijdschriftenredacties zelf. Ook krijgen de redacties kort bericht van eventuele subsidiebeslissingen, zodat ze weten waarop onze beslissing gebaseerd is.

Kan een tijdschrift zonder subsidie overleven?

Vitse: Dat denk ik niet. Ik ken alleszins geen *zichtbaar* tijdschrift dat het zonder doet. Het lijkt mij onhoudbaar, tenzij je er erg veel eigen geld in steekt. Commercieel rendabel is het sowieso niet.

Bezuinigingen

Treffen de bezuinigingen op regeeringsvlak de subsidies van de tijdschriften?

Vitse: Dat is nu al het geval. Het Fonds heeft moeten bezuinigen, en voor de tijdschriftensubsidies betekent dat concreet dat er bij de volgende subsidieronde moet worden bespaard. Door het wegvallen van *Revolver*, *Het Trage Vuur* en *Met Andere Zinnen* kwam er in principe wel geld vrij, maar door die besparing van zes procent hebben we dat geld niet kunnen gebruiken. En ik vermoed dat er op de korte termijn geen extra budgettaire ruimte zal komen.

Blijft de situatie nog werkbaar, met “nog minder” middelen?

Vitse: Hier en daar kan er nog wel beknibbeld worden, maar bij verregaande bezuinigingen komen we toch in de problemen. Enkele tijdschriften worden royaal bedeed, maar andere doen het met een minimale subsidie, waar ze net de productiekosten mee kunnen dekken. Die tijdschriften draaien dan ook volledig op vrijwilligerswerk. Als je daar verder op gaat bezuinigen, wordt het wel heel moeilijk.

Literaire websites gewikt en gewogen

Teasers & pleasers

De afgelopen jaren hebben de literaire tijdschriften langzaamaan de weg naar het internet gevonden. Tegelijkertijd zijn er ook een aantal alternatieve internetplatforms ontstaan, het ene al dynamischer dan het andere. Tijd voor een overzicht.

De Papieren Man (www.depapierenman.be)

Het online “nieuwsagentschap voor de letteren” groeide in korte tijd uit tot dé referentie voor literaire berichtgeving in België en Nederland. De website werd in juni van dit jaar stevig opgewaardeerd. Niettemin blijft de nadruk liggen op hapklaar literair nieuws, al wordt er nu ook aandacht besteed aan de literaire tijdschriften en polemieken. Ook op sociale-mediakanalen als Twitter en Facebook laat De Papieren Man van zich horen.

De Reactor (www.dereactor.org)

Van bij de lancering in oktober 2009 zorgde *De Reactor* voor beroering. Het zelfvertrouwen en de krasse taal waarmee de oprichters hun site verdedigen, zorgde voor een stevig potje polemieken. Het polemische gehalte van de site zelf stelt in de praktijk echter teleur. Op de site is van een echt debat vooralsnog weinig sprake, al zijn de bijdragen vaak van hoog niveau. Ook doet de sombere lay-out weinig recht aan de doorwrochte stukken, wat het leescomfort niet ten goede komt. Een gemiste kans.

De Contrabas (www.decontrabas.com)

Eigenzinnig poëzieweblog, gelieerd aan de gelijknamige uitgeverij. De referentie voor poëzienieus uit de Nederlanden. Berucht voor zijn commentaarsecties, waar bekende dichters elkaar regelmatig in de haren vliegen. De Contrabas is een voorbeeld van een site die het “nerveuze” karakter van het internet weet te koppelen aan gedegen berichtgeving over de Nederlandse letteren.

Zacht Lawijd (www.zachtlawijd.be)

Sobere website, die vooral dienst doet als *teaser* voor het papieren tijdschrift. Zo wordt wel de inhoud van het nieuwe nummer getoond, maar ontbreken zelfs de meest summier samenvattingen ervan. De archieffunctie stelt teleur: meer dan een overzicht van covers en inhoudsopgaves is er niet te zien. Voor een veelzijdig tijdschrift als Zacht Lawijd had het gerust iets meer mogen zijn.

De Brakke Hond (www.brakkehond.be)

Ere wie ere toekomt: al in 1995 was De Brakke Hond het eerste Vlaamse literaire tijdschrift dat integraal online te lezen viel. Bij De Brakke Hond domineert de inhoud de vorm. De website is niet erg aantrekkelijk vormgegeven, een update van de lay – out zou geen kwaad kunnen. De site geeft wel toegang tot een omvangrijk archief met uitgebreide zoekfuncties. Een meerwaarde zijn de blogs van bekende auteurs, via www.brakkehondblogt.be.

nY (www.ny-web.be)

Het fusietijdschrift opteert voor een vermoeiende lay – out in zwart – wit en turkoois. Die warrige architectuur zet zich ook door in de archiefsectie. Opvallend is de mogelijkheid tot commentaar bij elke alinea van de gepubliceerde artikelen. Spijtig genoeg wordt van die –overdreven? – mogelijkheid tot commentaar zelden gebruik gemaakt.

DW &B (www.dwb.be)

De site van het oudste Vlaamse literaire tijdschrift blinkt uit in degelijkheid: een franjeloze lijst met functies en rubrieken. Het archief biedt beperkte toegang tot voorbije jaargangen. Opvallend is de “kritische encyclopedie.” Deze verzameling recensies is een expliciete toegift aan een publiek dat volgens DWB zijn informatie over literatuur steeds vaker op het internet gaat zoeken.

Spiegel der Letteren (www.spiegelderletteren.be)

Degelijk op het doodsaaie af. Dit is en blijft de site van een academisch tijdschrift, wat zich duidelijk laat voelen in de lay-out en opbouw van de website. Mogelijkheden tot commentaar of interactie zijn er niet. Het archief valt slechts te raadplegen na het aanmaken van een account. Een cybernostalgietriep naar het einde van de jaren '90, maar naar hedendaagse normen een pijnlijk gedateerde site op elk gebied.

De Leeswolf/De Leeswelp (www.deleeswelp.be)

Uitgebreide site boordevol informatie over het tweeledige recensietijdschrift. Bevat heel wat randinformatie over het opzet van het tijdschrift. Als *teaser* wordt regelmatig een stuk uit de papieren versie integraal online gepost – niet toevallig verscheen het eerste stuk uit de *Reactor*- polemiek op deze site. Ook hier is het omvangrijke archief slechts te bereiken na een registratie en loginprocedure.

Deus ex machina (www.deusexmachina.be)

Sobere en uitgebreide website. Wat meteen opvalt, is de grote *tagcloud* op de startpagina. Het archief is stiefmoederlijk weggemoffeld op een pagina met een erg gedateerde lay – out. Voorts bevat het archief weinig integrale stukken. Ook deze website geldt vooral als *teaser* voor de papieren editie.

Gierik (www.gierik-nvt.be)

De site van het geplaagde tijdschrift geeft een statische eerste indruk. De lay-out kan een opfrisbeurt gebruiken. Anderzijds heeft die aanpak het voordeel van de overzichtelijkheid. Het opvallendst is het uitgebreide PDF – archief (sinds 2002), waarin hele jaargangen van het tijdschrift gratis en integraal te bekijken en te downloaden zijn: daarmee staat Gierik alleen. Ook de linkenrubriek mag er zijn.

(ML)

Opinie: Literaire tijdschriften anno 2010

Keerpunt of pijngrens?

Toen waren ze nog met zeven, de gesubsidieerde literaire tijdschriften. Teveel administratieve last. Te weinig vers bloed in de redactie. Metaalmoetheid. Een dienstmededeling van het Vlaams Fonds voor de Letteren, dat zegt de zaak te betreuren. Bloemen noch kransen. En verder: geen reden tot paniek. Het hoort erbij, weet je wel. Zo gaat dat met tijdschriften: die dingen verdwijnen af en toe.

Als er drie tijdschriften tegelijk verdwijnen, zonder dat er een duidelijke aflossing van de wacht in zicht is, mag je toch een béétje ongerust worden, niet?

De literaire tijdschriften hebben hun imago niet mee. Te elitair, te academisch, te wereldvreemd. In de wandelgangen gewaagt men van parochiebladen, Frank Hellemans bedacht hun werkwijze met de term *byzantinistisch*. Geen mens die weet wat dat woord moet betekenen, maar het roept beelden op van het tijdschrift als belfort van het eigen grote gelijk, uitgedragen door en voor een steeds kleiner en ouder wordende klik van gelijkgestemden.

Daarbij klampen deze tijdschriften zich allemaal vast aan dezelfde reddingsboei: de subsidie van het Vlaams Fonds voor de Letteren. Bittere noodzaak, zo blijkt: wie bij het Fonds uit de boot valt, is gedoemd om te verdwijnen. Over dat droeve feit bestaat in alle geledingen consensus. Wie geen subsidie (meer) krijgt, kan het schudden. Of hoogstens nog enkele jaren een steeds grimmiger klinkend Eigen Groot Gelijk uitdragen via *ad hoc* mecenaat. Daarbij mag blijken dat zulk Gelijk steevast groter is dan Dat van het Fonds. Niet dat er nog iemand van wakker ligt.

Niet dat de adviescommissie tijdschriften daarin helemaal vrijuit gaat. De samenstelling ervan verloopt ten eerste al niet erg transparant: mensen worden “gevraagd” om deel uit te maken van de commissie, maar vooralsnog niet via een officiële vacature. Daar komt nog bij dat regelmatig redactieleden van de tijdschriften die ter beoordeling voorliggen, zelf in de commissie zetelen. Het Fonds probeert dat soort *cumuls* zoveel mogelijk te vermijden, maar met een dergelijke aanpak geef je liefhebbers van complottheorieën natuurlijk de pap in de mond. Zeker in een klein wereldje waarin, mede door de academische vertakkingen ervan, de schimmen van de verzuiling nog niet helemaal verdwenen lijken te zijn.

Aan de andere kant gooide kersvers Fondsvoorzitter Jos Geysels zelf de knuppel in het allengs dunner bevolkte hoenderhok door zich in een interview luidop af te vragen of die tijdschriften, met hun kleine lezerspubliek, nog allemaal in gedrukte vorm moeten blijven verschijnen. Tegelijkertijd pleitte Knack – boekenmens Frank Hellemans ervoor een aantal fusies door te voeren, om een soort super – DWB in het leven te roepen. Het kot was te klein. Om Geysels’ koddige beeldspraak aan te halen: “Een eenmaking in een super - DWB is geen optie, omdat iedereen graag zijn eigen ei legt.”

Als je eigen broodheer zich al begint af te vragen of het nog zin heeft om je blad te blijven drukken, is dat het teken dat er iets grondig moet gaan veranderen. Het argument dat de

tijdschriften dringend op zoek moeten naar een groter publiek, wordt al te snel als populistisch van tafel geveegd, of tegengesproken door te stellen dat literaire tijdschriften nooit een groot publiek hebben bereikt. Het is echter een feit dat het Fonds van een minimaal publieksbereik een voorwaarde maakt om voor subsidiëring in aanmerking te komen: wie minder dan 250 exemplaren aan de man brengt, heeft een probleem. En hoewel de meeste tijdschriften ietwat comfortabel boven die grens blijven, zijn ze erg terughoudend om met publiekscijfers op de proppen te komen.

Het is in die context zorgwekkend dat vooral de jongeren de literaire tijdschriften massaal links laten liggen. Jongeren komen ook niet meer met de tijdschriften in contact: in de reguliere boekhandel zijn ze nog amper te vinden, in de hedendaagse literaire beleveniscultuur spelen ze nauwelijks een rol en zelfs binnen de opleidingen Taal – en Letterkunde kunnen ze blijkbaar zonder probleem vier jaar uit het curriculum geweerd worden. Onbekend maakt onbemind, de clichés tieren welig. Bovendien zoeken jongeren hun literaire informatie steeds vaker via het internet, waar de updates elkaar dagelijks opvolgen, in plaats van eenmaal per kwartaal. En dat helemaal gratis.

Is het vijf voor twaalf? Ja en neen. Een bloedbad als dat van het afgelopen jaar komt de diversiteit van het tijdschriftenlandschap natuurlijk niet ten goede – net zo min als een fusie-om-de-fusie. Een verdere verschraling is niet wenselijk. Als de literaire tijdschriften willen blijven bestaan, zullen ze echter uit hun gesubsidieerde isolement moeten komen en zich aan de hedendaagse lezer moeten presenteren als bronnen van een acute, actuele reflectie over literatuur. Met snerpande kritieken. Met flitsend proza. Met aantrekkelijke beelden. Daarbij kunnen (en moeten) ze een aanvulling vormen op het hapklare letterennieuws van krantenbijlagen en boekensites, waar – ook onder jongeren – nog steeds ruime interesse voor bestaat. Het is niet aan het publiek, de schrijvers en uitgevers om plots “hun leven te beteren” en de tijdschriften te gaan (her)ontdekken; de berg zal niet naar Mohammed komen. Als de tijdschriften de 21^e eeuw willen overleven, zullen ze in de eerste plaats mee moeten gaan met hun tijd en opnieuw duidelijk moeten maken waar hun meerwaarde en relevantie ligt voor het jonge, geïnspireerde publiek van nu en straks.

Michiel Leen

Heimwee naar het NWT?

NWT. Bij het horen van dat drieletterwoord wordt het menig letterenliefhebber te machtig. Hoewel het laatste nummer van het Nieuw Wereldtijdschrift tien jaar geleden van de persen rolde, blijft het heimwee naar het legendarische blad van Herman de Coninck bestaan. Het NWT wilde dan ook méér zijn dan zomaar een literair tijdschrift. De Coninck zag zijn geesteskind wedijveren met glossy bladen als *Vanity Fair*, *Granta* en *Avenue*. Het grote publiek vond echter nooit de weg naar het NWT. Tegenvallende lezerscijfers deden het blad in 2000 finaal de das om. Oud – medewerker Mark Schaevers en oud – hoofdredacteur Frank Albers kijken met gemengde gevoelens terug op het legendarische tijdschrift.

Door Michiel Leen

Het Nieuw Wereldtijdschrift neemt een veelbelovende start. In 1984 richt Herman De Coninck, poëziecoryfee en Humo – redacteur, het NWT op uit het puin van het ter ziele gegane *Nieuw Vlaams Tijdschrift*. Het enthousiasme is groot. Het NWT zal een literair tweemaandelijks blad worden, maar tegelijkertijd ook aandacht hebben voor wat oud-hoofdredacteur Frank Albers “andere vormen van schoonheid” noemt, in navolging van het Britse *Granta*. Het NWT moet vooral een *chique* blad worden: qua glamourgehalte moet het kunnen wedijveren met *Vanity Fair* het Nederlandse *Avenue*, de eerste “Nederlandse glossy”. Om een en ander te belichamen wordt een tijdlang gedacht om Hugo Claus tot hoofdredacteur aan te stellen, op dat ogenblik ongetwijfeld de Vlaamse schrijver met het hoogste rock ’n rollgehalte. Claus ziet echter op het nippertje af van dat plan.

Mark Schaevers:

“NWT wist steeds de beste pennen te verzamelen.”

Speeltje

De begindagen van het NWT leveren stof voor meer dan één legende. Het eerste nummer van het NWT wordt met veel bombarie voorgesteld op 16 maart 1984. De eerste oplage bedraagt vijftienduizend exemplaren, bedoeld voor verspreiding in Nederland en België. Het blad wil op

termijn uitgroeien tot een maandblad. Kosten noch moeite worden gespaard, noch wat de onderwerpen, noch wat de lay-out betreft. De Coninck gelooft dan ook rotsvast in het potentieel van het blad om een omvangrijk publiek te bereiken. Volgens de legende had hij na te streven lezersaantal berekend aan de hand van een simpele deling. De Humo – redactie, waar hij tot dan toe deel van had uitgemaakt, telde vijf leden. Humo had wekelijks tweehonderdduizend lezers. De Coninck zou berekend hebben dat als hij uit de Humo - redactie vertrok, een vijfde van dat publiek zou volgen. De echtheid van dat verhaal wordt fel gecontesteerd, maar *se non e vero, e ben trovato*.

Tegenvallende verkoopscijfers nopen het blad echter al snel tot een nederiger aanpak. Het NWT wordt wat het in principe niet wilde zijn: een eenmanstijdschrift, met Herman De Coninck als enige voltijdse redacteur. Frank Albers over die periode: “Het NWT had wel prestige, dat voor een deel ontleend was aan de persoonlijkheid van Herman De Coninck, maar de verhoopte en broodnodige doorbraak naar een breder publiek is er nooit gekomen. Het bleef toch voornamelijk “het speeltje van De Coninck,” ondanks de kwaliteit van veel bijdragen.”

Volgens oud-medewerker Mark Schaevers wist het NWT zich ondanks die problemen steeds te profileren: “Het was zeker niet zo dat wij steeds aan het vechten waren voor ons voortbestaan. Binnen

het Nederlandse taalgebied slaagde geen enkel ander tijdschrift erin steeds opnieuw de beste pennen te verzamelen zoals NWT dat deed. Daarmee konden we ook een groter publiek bereiken dan de traditionele tijdschriften.” Als een van de weinige tijdschriften in het Nederlandse taalgebied kan het NWT interviews voorleggen met grote namen als Paul Auster en Noam Chomsky.

Hoofdredacteur De Coninck heeft ook een schijnbaar onfeilbare feeling om uit de bergen (ongevraagde) inzendingen net die teksten te publiceren die aanslaan. Zijn antwoordbrieven aan afgewezen auteurs worden legendarisch. Het hoofdredacteurschap van het NWT levert De Coninck tegen wil en dank de status van “mandarijn” op. De reactie laat niet op zich wachten: het tijdschrift De Brakke Hond positioneert zich zelfs expliciet tegenover de “officiële” lijn van het NWT, die te conservatief bevonden wordt.

De geest van Herman

Al die jaren blijft De Coninck de belichaming van het NWT vormen. Dat wil echter niet zeggen dat hij er bij de dagelijkse leiding van “zijn” tijdschrift helemaal alleen voorstaat. Frank Albers, die overkwam uit de redactie van het tijdschrift *Diogenes*, ziet de hiërarchie binnen de kleine NWT – redactie als volgt: “Herman leidde het blad nogal soeverein, met als koorknepen Paul De Wispelaere, Piet Piryns en Benno Barnard. The *usual suspects*, als het ware,” klinkt het ietwat ironisch. Ex – collega Mark Schaevers nuanceert: “Het klopt dat we geen omvangrijke redactie hadden: we konden

Het verdwijnen van het NWT leidt in '97 nog tot een interpellatie in het Vlaams Parlement...

met z'n allen netjes op één kleine foto. Albers, Dewulf en Barnard maken overigens deel uit van de “verjonging” van de redactie in de late jaren 1980.”

Wanneer De Coninck in 1997 sterft, houdt

het NWT even op te verschijnen. De nakende verdwijning van het NWT beroert de gemoederen en leidt zelfs tot een interpellatie in het Vlaams Parlement. Bovendien wordt door verschillende kranten op die titel NWT geaasd. Uiteindelijk wordt het NWT overgenomen door een *joint venture* tussen *De Morgen* en uitgeverij Atlas. In 1998 verschijnt het NWT voor het eerst als maandblad, conform de originele bedoeling van De Coninck. Frank Albers en Bernard Dewulf komen aan het hoofd van het tijdschrift te staan en proberen het tijdschrift voort te zetten “in de geest van Herman De Coninck.”

Neergang

Toch is de toekomst van het NWT ook na de overname onzeker. Het blad blijft kampen met tegenvallende leescijfers. Albers herinnert zich die woelige periode als volgt: “Het toenmalige businessplan maakte gewag van tienduizend exemplaren om leefbaar te kunnen zijn. Dat aantal hebben we nooit gehaald. Op het einde hadden we vijfduizend lezers, wat historisch hoog was, maar niet genoeg.”

Op de vraag of het NWT toen eigenlijk nog een toekomst had antwoordt de laatste hoofdredacteur van het NWT: “Misschien hebben we in die tijd boven onze stand geleefd. Je moet niet vergeten dat de herlancering van NWT in 1998 nog televisienieuws was, in de nasleep van Hermans overlijden. Het NWT straalde nog steeds een zeker prestige uit. Maar toen

...maar die aandacht verslapt snel.

het volkje uitgerouwd was om Herman, verslapt de aandacht voor het NWT evenzeer.”

Toch blijft het NWT verschijnen tot in 2000. Dan valt definitief het doek. Mark Schaevers wil over die periode niet veel kwijt. “Ik heb indertijd veel gediscussieerd over de zakelijke kant van dat verhaal, maar dat is al zolang geleden, de precieze details staan me niet meer bij. Het zou wel kunnen dat de tweeledige businessstructuur met *De Morgen* aan de ene en Atlas aan de andere kant, het NWT fataal is geworden. Het zou kunnen dat de tegenstelling België – Nederland daar roet in het eten heeft gestrooid. Misschien hebben de beide bedrijven gedacht: “Als jij niets doet, doe ik ook niets,” tot het te laat was.”

Ook Frank Albers klinkt bitter over de laatste dagen van het NWT: “Toen het blad ermee ophield was er veel verdriet, maar als al wie ons toen kwam condoleren zich ook effectief had geabonneerd, hadden we misschien niet over de kop hoeven te gaan.”

Een nieuw NWT?

Het verdwijnen van het NWT sloeg een gat in het Vlaamse tijdschriftenlandschap dat tot op vandaag niet opgevuld is geraakt. Het is echter zeer de vraag of een tijdschrift als het NWT in de 21^e eeuw zou kunnen overleven. Mark Schaevers sluit die mogelijkheid echter niet *a priori* uit: “Met de juiste mensen zou het mogelijk kunnen zijn. Maandbladen als het vroegere *Deng* en *Hollands Diep* bewijzen dat. De markt voor literaire berichtgeving is natuurlijk wat krapper geworden dan in de begintijden van het NWT, bijvoorbeeld door toedoen van de boekenbijlagen bij de kranten. Er is ook de onvoorspelbare impact van het internet. Een “nieuw NWT” zal een synergie moeten vinden tussen die geprinte vorm en een verschijningsvorm op het internet.”

Frank Albers is over de haalbaarheid van een “nieuw” NWT veel minder optimistisch: “De tijd voor dergelijke tijdschriften lijkt me nu echt wel voorbij. Ik heb lang geloofd dat een tijdschrift als het NWT kon en moest bestaan, en dat de geldschietters het indertijd te snel hebben opgegeven. Maar het *momentum* is nu toch echt naar het internet verschoven. Een “nieuw” NWT zou volgens mij weinig kans van slagen hebben, of het zou gedragen moeten worden door persoonlijkheden van het kaliber van Goedele Liekens of Tom Lanoye. Ik denk niet dat het blad dat wij wilden maken, in Vlaanderen nog commercieel leefbaar zou kunnen zijn. Het NWT was wat dat betreft de laatste poging.”

Frank Albers:

“De tijd van bladen als het NWT is echt wel voorbij.”

Marc Schaevers:

“Met de juiste mensen zou het kunnen lukken.”

Analyse

“Wie leest die dingen nog?”

Het zijn harde tijden voor de literaire tijdschriften in Vlaanderen. Zowel *Revolver*, *Met Andere Zinnen* als *Het Trage Vuur* houden op te bestaan. Jos Geysels, de nieuwe voorzitter van het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) vraagt zich in zijn eerste grote interview af “of al die bladen per se nog in gedrukte vorm moeten verschijnen.” Intussen rollen Frank Hellemans van *Knack* en de redactie van het kersverse internetplatform *De Reactor* vechtend over straat. Diezelfde Hellemans pleit overigens voor fusies tussen de overblijvende bladen. En dan hebben we het nog niet over de publiekscijfers gehad. Of over de tijdschriftencommissie. Stof genoeg voor discussie.

Door Michiel Leen

Dat er iets rommelt in tijdschriftenland staat wel vast. Nu *Met Andere Zinnen*, *Revolver* en *Het Trage Vuur* verdwijnen, blijven er nog zeven door het VFL gesubsidieerde literaire tijdschriften over. Ter vergelijking: tien jaar geleden waren er dat nog een twintigtal. Dat hoeft echter geen reden tot paniek te zijn. De Leuvense hoogleraar Hugo Brems ziet het als volgt: “Er zijn altijd tijdschriften verdwenen en bijgekomen en dat is ook nu het geval. Dat ze meer en meer de hete adem voelen van allerlei internetinitiatieven is evident, maar dat zijn natuurlijk ook literaire tijdschriften, in een andere vorm.”

Brems toonde zich in zijn standaardwerk *Altijd weer vogels die nesten beginnen* (2006) nog gematigd optimistisch. Vijf jaar later is dat niet anders: “Gematigd optimisme is altijd op zijn plaats. Literaire tijdschriften hebben nooit een groot publiek bereikt en doen dat nu ook niet; wat dat betreft is er niets veranderd.”

Maar niet iedereen deelt dat gevoel. Her en der vraagt men zich luidop af of het VFL de tijdschriften, met hun vaak erg kleine publiek, moet blijven subsidiëren. Zelfs Jos Geysels liet al bij zijn aantreden als voorzitter van het VFL een proefballonnetje op omtrent eventuele fusies tussen de bladen – hij keerde echter snel op zijn passen terug. Op zich is ook dat geen nieuwe discussie. Toch wordt de relevantie van de gedrukte tijdschriften luidop in vraag gesteld. Sommige stemmen – zoals Frank Albers en Frank Hellemans – zijn ronduit pessimistisch, maar blijven wel gecharmeerd door de papieren vorm. Ook *Revolver* – bezieler Gerd Segers ziet weinig toekomst voor de literaire tijdschriften in hun huidige vorm: “Zonder

subsidie kan een tijdschrift sowieso niet meer overleven: in Frankrijk en Duitsland bestaan dergelijke tijdschriften gewoon niet meer. We keren terug naar een undergroundcircuit, zoals dat in de jaren '60 het geval was.” Zelfs voor een veteraan als Segers ligt de toekomst van de literaire tijdschriften op het internet.

Op het internet viel dit jaar sowieso het meest te beleven op het vlak van literaire berichtgeving, in een onvervalste *querelle des anciens et des modernes* tussen Frank Hellemans van *Knack* en de oprichters van het online – “recensieplatform” *De Reactor*. Ironisch genoeg werd die polemiek goeddeels in printmedia als *Knack*, *De Leeswolf* en *nY* gevoerd. Nu het stof ietwat gaan liggen is, blijkt *De Reactor* echter niet te voldoen aan de hooggespannen verwachtingen die het medium voor zichzelf geschapen heeft. Een duidelijke redactionele lijn valt vooralsnog niet te ontwaren – “wordt aan gewerkt!” klinkt het in *Reactor* – kringen - , het aantal updates is voorlopig te laag – “we hebben maar subsidie voor drie updates per week” - en van de verhoopte interactieve discussie is, een uitzondering daargelaten, maar zelden iets te merken.

Intussen hebben de andere tijdschriften ook hun weg naar het internet gevonden. Ze blijken hun sites nog het meest te gebruiken als *teaser* voor hun papieren edities. (zie kaderstuk.) Daar is niets op tegen, maar het ziet er sterk naar uit dat de huidige tweedeling tussen internet en “print” in de komende jaren vervaagt, zoals dat ook in de mainstreampers het geval is. Idealiter evolueert men naar een “en/en”- situatie met meer synergie tussen de print – en online – edities van de bladen, waarbij de site en het papieren blad elkaar aanvullen en er een interactieve discussie kan ontstaan.

Zelfbeeld

Een ander heikel punt is het zelfbeeld van de tijdschriften. Van oudsher gaan de tijdschriften praten op hun “laboratoriumfunctie” voor nieuw, literair talent. Het cliché wil dat uitgeverij jonge talenten *spotten* in de tijdschriften. Opvallend genoeg lijken de uitgeverij zelf daar veel minder van overtuigd. Rudy Vanschoonbeek, directeur bij Uitgeverij Vrijdag, blijft nog enigszins diplomatisch: “Tegenover vroeger is het “effect” van de tijdschriften wat verminderd, ja. We vinden tegenwoordig vaak nieuw talent via media als Facebook en Youtube, of via wedstrijden als *Frappant TXT*, waar ikzelf jurylid ben. Toch blijven we de literaire tijdschriften volgen.” Het is in die context frappant dat Vanschoonbeek daarbij naar eigen zeggen nooit *Met Andere Zinnen* raadpleegde, nochtans vijf jaar lang hét tijdschrift voor debuterende jongeren.

Uitgever Harold Polis (Bezige Bij Antwerpen, het vroeger Meulenhoff/Manteau) windt er geen doekjes om: “Het nut van de literaire tijdschriften voor het literaire veld is altijd al overroepen geweest. Voor uitgevers zijn ze niet interessant omdat hun lezerspubliek *nul* is: het bestaat uit de makers zelf en enkele bevoorrechte getuigen. En daarbij: wie leest die dingen nog? Wat maakt het uit of dat twee- dan wel driehonderd lezers zijn? Die *boekskes* gaan toch recht de krantenbak in!”

Hebben de tijdschriften dan een probleem met hun zelfbeeld? Polis, nochtans zelf een veteraan van het tijdschrift *Sampel*, heeft weinig clementie: “De tijdschriften zien zichzelf nog te veel als ideologische, poëtische vechtmachines. De discussies in die tijdschriften houden het lezerspubliek ook niet bezig.

Misschien zijn dat wel interessante discussies, maar je moet durven zeggen dat dat niet genoeg is! Daarbij: als je alleen nog kunt bestaan bij gratie van je subsidie, heb je *de facto* opgehouden te bestaan.”

Frank Albers:

“De literaire tijdschriften zijn hun laboratoriumfunctie al lang kwijt.”

Ook voor Frank Albers, in een ver verleden nog hoofdredacteur bij NWT, is de rol van de literaire tijdschriften zonder meer uitgespeeld: “Je merkt dat sommige van die bladen een soort “postuum bestaan” leiden. Het ontbreekt veel van die bladen aan noodzakelijkheid. Ook hun laboratoriumfunctie zijn ze al lang kwijt. Er zijn nog wel interessante, jonge bladen, zoals *Rekto:Verso*[sic], maar die zijn niet begonnen als literair tijdschrift: die zijn veel algemener gericht.”

Charme

Ondanks die niet mis te verstane kritiek, en de heisa omtrent nieuwe internetinitiatieven, blijft van het papieren tijdschrift zowel voor schrijvers als essayisten een onmiskenbare charme uitgaan van het geschreven tijdschrift; zelfs

Maarten Inghels:

“Een tijdschrift kun je tenminste vastpakken en bewaren.”

Albers geeft dat toe: “Je beleeft nog er nog steeds meer plezier aan dat je stuk op papier verschijnt dan op een blog, dat blijft zo.” De bestendige papieren vorm heeft blijkbaar nog steeds een streepje voor op de “vluchtige” internetvorm. Schrijver Koen Peeters publiceert

zelf regelmatig in *Dietsche Warande & Belfort*(DWB). “Ik test regelmatig romanfragmenten uit in de tijdschriften. Door de deadlines en de feedback blijft je “fabriek” draaien. De papieren vorm blijft toch een uniek cachet behouden.” Zelfs de jonge Maarten Inghels is gecharmeerd door het papier: “Een tijdschrift heeft een karakteristieke charme: je kunt het nog vastpakken en bewaren. Het aanbod op het internet blijft toch versnipperd, al wordt het de laatste tijd gemakkelijker om gericht te zoeken.” Voor de Vlaamse Auteursvereniging (VAV) vormen de tijdschriften dan weer geen agendapunt. Bij monde van voorzitter Erik Vlaminck heet het dat de VAV “geen officieel standpunt inneemt over de literaire tijdschriften, omdat daar vanuit de vereniging nooit om gevraagd is.”

Hoogleraar Nederlandse Letterkunde, Arkprijswinnaar en *Reactor*- medewerker Geert Buelens ziet dan weer onvermoede voordelen in het meewerken aan een tijdschrift: “De meerwaarde van een literair tijdschrift is niet te verwaarlozen. Veel mensen denken er niet aan, maar de vaardigheden die je bij de redactie van een literair tijdschrift leert, krijg je nergens anders mee. Ze komen je elders echter wel van pas. Een aparte opleiding “literaire sector” zou veel meer geld kosten.” Zelf begon Buelens zijn carrière als publicist bij *Yang*.

Frank Hellemans, heden ten dage onder dak bij *Knack*, kijkt met nostalgie terug op zijn dagen bij het tijdschrift *De Brakke Hond*: “Wij stelden ons met een aantal vrienden op tegen de “officiële” van het NWT. Spannende tijden!” Ook bij het veelgeplaagde *Gierik/NVT* hecht men veel belang aan het groepsgevoel dat rond een tijdschrift kan ontstaan. Als een van de weinige probeert het tijdschrift rond de voorstelling van elk nieuw nummer een evenement(je) op te bouwen om zo het contact met de lezers te onderhouden. “Rond zo’n tijdschrift, rond zo’n activiteit ontstaat een heel sociaal gebeuren. Mensen kunnen de schrijvers ontmoeten, met hen praten. Ook de auteurs vinden het fijn om met hun lezers in contact te komen,” licht stichter Guy Commerman toe.

Ondanks het nostalgische karakter van die bespiegelingen, heeft een tijdschrift wel degelijk iets te winnen bij contact met de lezers. De uitbouw van een dergelijke “publiekswerking” kan, zeker nu de literaire cultuur steeds meer wordt gekenmerkt door een evenementkarakter, een springplank zijn naar een groter publiek. In een tijd waarin de literaire tijdschriften steeds meer concurrentie krijgen van virtuele kanalen, kan de “fysieke” factor samen met een zeker groepsgevoel, een *unique selling proposition* worden. Voorwaarde is wel dat die evenementen dan niet verzanden tot gemoedelijke onderonsjes van steeds dezelfde mensen, want dan schieten ze hun doel voorbij.

Publiek

Daarmee belanden we bij een volgend heikel punt. Literaire tijdschriften hebben nooit een erg groot publiek bereikt. Het zou dan ook oneerlijk zijn de Vlaamse tijdschriften hun beperkte lezerspubliek zomaar na te dragen. Toch meent Dirk Leyman (*De Morgen, De Papieren Man*) dat sommige tijdschriften wat publiek betreft, hun pijngrens bereikt hebben. Bovendien is “publiek” een criterium geworden bij de toekenning van subsidies. Sinds enkele jaren moet een tijdschrift 250 verkochte exemplaren kunnen voorleggen om in aanmerking te komen voor de broodnodige financiële middelen. En al lijkt 250 een klein aantal, sommige tijdschriften –zoals het vroegere *NieuwZuid* – flirtten vervaarlijk met die drempel. Ter vergelijking: het “grootste” Vlaamse literaire tijdschrift, *DWB*, haalt volgens de cijfers van het VFL een oplage van 1080 exemplaren. Daarbij is het opvallend dat het VFL zich baseert op verspreidingscijfers die door de tijdschriftredacties zelf worden aangeleverd; met uitzondering van *Deus Ex Machina* en *De Leeswolf/welp* waren de tijdschriften niet bereid ons hun cijfers ter hand te stellen.

De tijdschriften zijn niet enkel gebaat bij een groter, maar vooral een jonger publiek. Volgens een enquête uit 2007 is de gemiddelde lezer van de tijdschriften een immers een “cultureel actieve” man van 48; als die tendens zich nog enkele jaren doorzet, sterven de tijdschriften uit, samen met hun lezerspubliek.

Het huidige aanbod van de literaire tijdschriften kan de jongeren echter maar matig

*Sterven de tijdschriften straks uit,
samen met hun lezers?*

bekoren: een kleine rondvraag bij jonge Neerlandici leerde dat de meeste titels hun gewoon onbekend zijn. Bovendien hebben ze hun imago niet mee: te academisch van toon, te onaantrekkelijk gelay – out, te duur. Daarbij aansluitend mag het feit dat de literaire tijdschriften binnen de opleiding amper aan bod komen gerust zorgwekkend worden genoemd. Als de literaire tijdschriften al niet meer relevant worden bevonden in een milieu waar een bovengemiddelde interesse voor literatuur een *conditio sine qua non* mag heten, waar zijn ze dan nog wel? Het onderwijs en de bibliotheken zouden een inspanning kunnen doen om de literaire tijdschriften meer zichtbaarheid te geven, maar het zal er voor de tijdschriften in de komende jaren vooral op aankomen om zelf aan hun imago te werken en zo meer aansluiting te vinden bij de leefwereld van de literair geïnteresseerde jongeren.

Fusies?

Een punt waarover discussie blijft bestaan, is een eventuele fusie van de bestaande Vlaamse literaire tijdschriften, zodat er nog een drietal zouden overblijven. Frank Hellemans toonde zich in de marge van zijn polemieek met de oprichters van *De Reactor* voorstander van een dergelijke formule. “Als uit een dergelijke functie drie of vier interessante, slagkrachtige, initiatieven ontstaan, waarom niet?” Hellemans lijkt vooralsnog alleen te staan met dat standpunt. Er lijkt weinig animo voor verregaande versmelting te bestaan binnen de overblijvende tijdschriften. Dat kon ook kersvers Fondsvooritter Jos Geysels al snel merken bij zijn eerste contacten met de tijdschriften: “Iedereen legt liefst zijn eigen ei,” klinkt het in januari 2010 in een interview met *Rekto: Verso*. Ook Sven Vitse, aftredend voorzitter van de adviescommissie tijdschriften van het VFL, is niet voor een verregaande fusionering te vinden en bestempelt ze eerder als een verschraling. Om diezelfde reden is ook Hugo Brems tegen fusies gekant. Synergieën en samenwerkingen tussen de verschillende tijdschriften zijn van alle tijden, maar met uitzondering van de versmelting tussen *Yang* en *NieuwZuid* tot *nY*, lijkt er voorlopig weinig animo te bestaan voor intensere samenwerking.

Rol VFL

Vroeg of laat komen die grieven ook bij het VFL terecht. Het VFL speelt een cruciale rol in het bestaan van de literaire tijdschriften: het Fonds beslist immers over de subsidiëring van de tijdschriften, die zonder subsidies onmogelijk kunnen blijven bestaan. Om in aanmerking te komen voor subsidie, worden de tijdschriften beoordeeld door de adviescommissie literaire tijdschriften.

Hoewel het VFL niet ingrijpt in inhoudelijke debatten, speelt het Fonds als enige geldschietter een machtige rol binnen het tijdschriftenlandschap: wie zijn subsidie verliest, houdt *de facto* op te bestaan. Het feit dat leden van tijdschriftenredacties regelmatig zetelen in de adviescommissie tijdschriften, mag in dat opzicht problematisch heten. Hoewel het Fonds officieel dergelijke *cumuls* probeert te vermijden, heet het dat ze in een klein literair wereldje onvermijdelijk zijn. Een dergelijke aanpak maakt de commissie wel kwetsbaar voor de kritiek van tijdschriften die uit de boot vallen. De onaflatende aanvallen van het tijdschrift *Gierik* – voorlopig het laatste tijdschrift dat zonder subsidie werd gezet - zijn daarvan een frappant voorbeeld. Op de lange termijn komen dergelijke verdachtmakingen de credibiliteit van de commissie en het Fonds niet ten goede.

Een pijnpunt dat het sowieso moet worden aangepakt, is de administratieve last voor de tijdschriftredacties. Sinds het invoeren van een nieuwe regeling voor auteurswetgevingen in 2008, is die last immers alleen maar toegenomen. *Revolver* houdt om die specifieke reden zelfs op te bestaan. Tijdschriftredacties draaien nu al noodgedwongen op een minimale bezetting en zijn voor hun dagelijkse bestaan afhankelijk van de inzet van gedreven vrijwilligers. Het gaat niet op dat die mensen het merendeel van hun tijd en energie in administratie moeten steken. Het VFL is zich bewust van die verzuchting. Spijtig genoeg ligt de bevoegdheid om effectief iets aan die administratieve rompslomp te doen op het Federale niveau, bij het Ministerie van Financiën. Het valt te hopen dat een volgende legislatuur zich over die problematiek buigt.

De bomen groeien hoegenaamd niet tot in de hemel: het totale budget voor de literaire tijdschriften in Vlaanderen én Nederland bedraagt volgens VFL –

Met bezuinigingen voor de deur wordt het verdwijnen van drie tijdschriften bijna een vorm van besparing...

voorzitter Jos Geysels

zo'n 600.000 euro op jaarbasis. Daarin is ook een toelage inbegrepen voor promotie voor de Vereniging van Culturele en Literaire tijdschriften. (CeLT.) Ook voor de komende jaren staan er besparingen voor de deur, al draaien een aantal tijdschriften nu al met een absoluut minimum aan middelen, in die mate dat het budget van de drie weggevallen tijdschriften niet voor andere doelen kan worden aangewend. Op die manier zou men cynisch kunnen stellen dat de verdwijning van *Met Andere Zinnen*, *Revolver* en *Het Trage Vuur* een vorm van besparing is.